

Αναπτυξιακή Ψυχολογία (Θ)

Ενότητα : Η Εξέλιξη και τα Είδη του Δεσμού

Η έννοια του δεσμού (Attachment)

- Ένα από τα πρώτα στάδια της πορείας της κοινωνικοποίησης σχετίζεται με τη διαμόρφωση μακροχρόνιων συναισθηματικών δεσμών με τους άλλους ανθρώπους.
- Δεσμός είναι η **θετική συναισθηματική σχέση** που αναπτύσσεται ανάμεσα στο παιδί και στο άτομο που το φροντίζει.



"Delicate Fingers", από [Chiceaux Lynch](#)
διαθέσιμο άδεια [CC BY-NC-SA 2.0](#)

Η ανάπτυξη του δεσμού (1 από 2)

- Ο δεσμός αυτός αποτελεί το μηχανισμό ο οποίος εξασφαλίζει στα παιδιά την ισορροπία ανάμεσα στην τάση τους να εξερευνούν και να μαθαίνουν τον κόσμο και την ασφάλεια που είναι απαραίτητη για την επιβίωσή τους.
- Όταν το βρέφος έχει διαμορφώσει αυτό το δεσμό με ένα πρόσωπο, αισθάνεται ευχαρίστηση όταν βρίσκεται μαζί του και ανακούφιση σε στιγμές αναστάτωσης.



“Mother-Child face to face”, από [GeorgHH](#)
διαθέσιμο με άδεια [CC BY 2.0](#)



“Baby massage”, από [o5com](#) διαθέσιμο με
άδεια [CC BY 2.0](#)

Η ανάπτυξη του δεσμού (2 από 2)

Πώς εξελίσσεται ο αρχικός δεσμός προκειμένου να δημιουργηθεί αυτή η σταθερή θετική συναισθηματική σχέση;



“Question Mark”, από [PublicDomainPictures](#)
διαθέσιμο ως κοινό κτήμα

Η επιστήμη της ηθολογίας

- Ηθολογία είναι η επιστήμη η οποία μελετά εκείνες τις διαστάσεις της συμπεριφοράς που οι ρίζες τους βρίσκονται στο βιολογικό μας υπόβαθρο.
- Οι ηθολόγοι, με πρωτεργάτες τους Konrad Lorenz και Nikko Tinbergen, πιστεύουν ότι κάθε είδος γεννιέται με κάποιους προκαθορισμένους και σταθερούς τρόπους δράσης, οι οποίοι τίθενται σε λειτουργία όταν βρεθούν κάτω από τις κατάλληλες περιβαλλοντικές συνθήκες.



“Elephant Mom & Baby”, από [Nicole Hanusek](#)
διαθέσιμο με άδεια [CC BY-NC-ND 2.0](#)

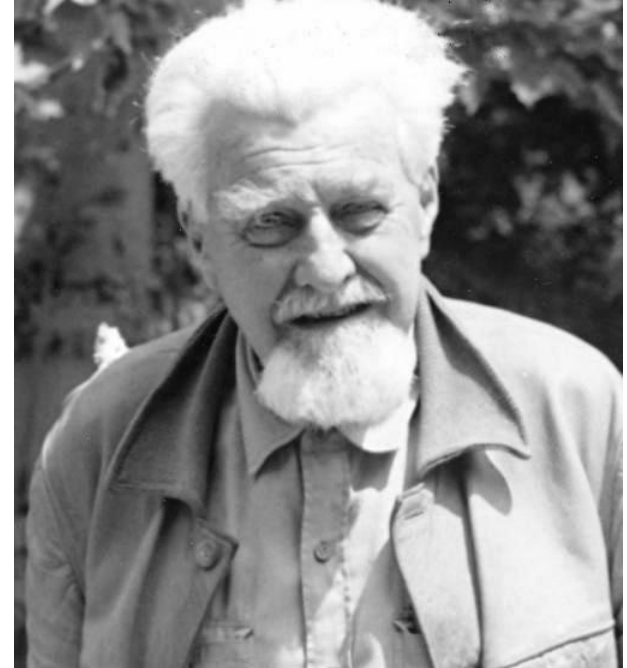


“ Δ ”, από [Anne Fröhlich](#)
διαθέσιμο με άδεια [CC BY-ND 2.0](#)

Η έννοια της αποτύπωσης στα ζώα

(1 από 6)

- Ο Lorenz (1965) διαπίστωσε ότι τα νεογέννητα παπάκια έχουν μια εγγενή τάση να ακολουθούν το πρώτο κινούμενο αντικείμενο που θα βρεθεί μπροστά τους και, κατά κάποιο τρόπο, προσκολλώνται σε αυτό.
- Η συμπεριφορά αυτή, η οποία εμφανίζεται κατά τη διάρκεια μιας κρίσιμης περιόδου, που διαρκεί λίγες ώρες μετά την εκκόλαψή τους, ονομάζεται **«αποτύπωση»** και βασίζεται σε βιολογικά καθορισμένους παράγοντες, εφόσον εμφανίζεται πριν προλάβει να λάβει χώρα κανένα είδος μάθησης.



“Konrad Lorenz”, από [MaterialsScientist](#)
διαθέσιμο με άδεια [CC BY-SA 3.0](#)

Η έννοια της αποτύπωσης στα ζώα (2 από 6)

Συνήθως, το πρώτο κινούμενο αντικείμενο που βλέπουν τα παπάκια είναι η βιολογική τους μητέρα.



"Momma Duck Leads The Way", από Finiky
διαθέσιμο με άδεια CC BY 2.0

Η έννοια της αποτύπωσης στα ζώα

(3 από 6)

Με την αποτύπωση, τα παπάκια δημιουργούν έναν σταθερό δεσμό με τη μητέρα τους και έτσι αυξάνονται οι πιθανότητες για την επιβίωσή τους.

Η έννοια της αποτύπωσης στα ζώα

(4 από 6)

Αν και ο **μηχανισμός της αποτύπωσης** είναι ενδογενής, ωστόσο **το αντικείμενο της αποτύπωσης** παρέχεται από το περιβάλλον.

Τι μπορεί να συμβεί λοιπόν αν το πρώτο κινούμενο αντικείμενο που θα συναντήσει το παπάκι δεν είναι η μητέρα του αλλά ο ίδιος ο Lorenz;



Ο Lorenz γίνεται το αντικείμενο της αποτύπωσης

Η ανάπτυξη του δεσμού στους ανθρώπους

Είναι δυνατόν ο δεσμός στους ανθρώπους να αναπτύσσεται με έναν τόσο απλό μηχανισμό όπως η αποτύπωση;



“[Question Mark](#)”, από [PublicDomainPictures](#)
διαθέσιμο ως κοινό κτήμα

Η ανάπτυξη του δεσμού σύμφωνα με τον Freud

- Ο Freud συνδέει την ανάπτυξη του δεσμού με το στοματικό στάδιο ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης.
- Καθώς το παιδί αντλεί ευχαρίστηση από το θηλασμό, η μητέρα του γίνεται το πρωταρχικό αντικείμενο της αγάπης του καθώς ικανοποιεί την βασική του ανάγκη για τροφή και έτσι παρέχει ασφάλεια και στοργή.



Σ' αγαπώ γιατί με ταΐζεις !

Τα πειράματα του Harry Harlow (1959)

(1 από 2)

- Για να εξετάσει τη θεωρία της ικανοποίησης των αναγκών, ο Harry Harlow διεξήγαγε μια σειρά μελετών με πιθήκους.
- Χώρισε 8 βρέφη πιθήκων από τις μητέρες τους 12 ώρες μετά τη γέννηση και τα τοποθέτησε σε ατομικά κλουβιά με δυο άψυχες μητέρες υποκατάστατα. Τα πιθηκάκια έζησαν με τις μητέρες υποκατάστατα για 165 ημέρες.



darkwing.uoregon.edu



darkwing.uoregon.edu

Τα πειράματα του Harry Harlow (1959)

(2 από 2)

- Η μία μητέρα ήταν κατασκευασμένη από σύρμα και τα 4 πιθηκάκια έπαιρναν γάλα από αυτήν.
- Η άλλη μητέρα ήταν κατασκευασμένη από μαλακό ύφασμα και τα υπόλοιπα 4 πιθηκάκια έπαιρναν γάλα από αυτήν.
- Τα δύο είδη υποκατάστατων μητέρων ήταν εξίσου αποτελεσματικές πηγές τροφής ενώ και τα 8 βρέφη έπιναν την ίδια ποσότητα γάλακτος και έπαιρναν βάρος με τον ίδιο ρυθμό.



darkwing.uoregon.edu



darkwing.uoregon.edu

Τα αποτελέσματα των πειραμάτων

Τα βρέφη έδειξαν σαφή προτίμηση για τις υφασμάτινες μητέρες.

Ακόμη και αυτά που έπαιρναν τροφή από τη συρμάτινη μητέρα, πήγαιναν σε αυτήν μονάχα για να φάνε ...

... και μετά γυρνούσαν στην υφασμάτινη μητέρα και την αγκάλιαζαν.



psyc150allen.class.arizona.edu



trinity.edu



art.co.uk

Τα αποτελέσματα των πειραμάτων

(1 από 3)

Σύμφωνα με τον Harlow, τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνουν την τεράστια σημασία της σωματικής επαφής και της θαλπωρής που αυτή παρέχει στο σχηματισμό του δεσμού του βρέφους με τη μητέρα του.



“Pecking duckling”, από Octahedron80
διαθέσιμο με άδεια CC BY 3.0

Τα αποτελέσματα των πειραμάτων

(2 από 3)

Ωστόσο, τα πειράματα του Harlow έδειξαν επίσης ότι η σωματική επαφή δεν επαρκεί για τη φυσιολογική ανάπτυξη του βρέφους.

Όταν ενηλικιώθηκαν και ήρθαν σε επαφή με άλλους πιθήκους, τα πιθηκάκια τα οποία μεγάλωσαν στην απομόνωση, μακριά από τη βιολογική τους μητέρα δεν εμφάνιζαν κοινωνική συμπεριφορά.

Ορισμένα ήταν αδιάφορα ενώ άλλα ήταν επιθετικά προς τους άλλους πιθήκους. Επιπλέον, δεν εμφάνιζαν φυσιολογική σεξουαλική συμπεριφορά.

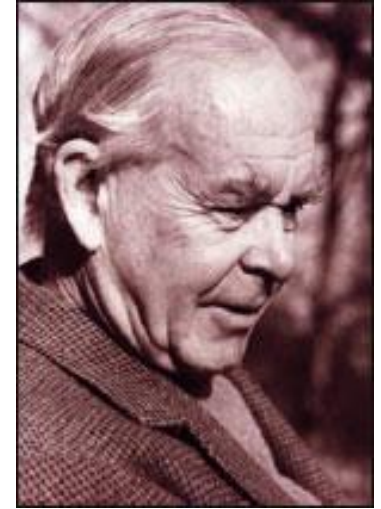
Τα αποτελέσματα των πειραμάτων

(3 από 3)

- Ορισμένα πιθηκάκια παρουσίαζαν συμπτώματα κατάθλιψης.
- Άλλα πιθηκάκια εκδήλωναν αυτιστική συμπεριφορά.
- Όταν τα θηλυκά πιθηκάκια έγιναν μητέρες, αντί να φροντίζουν τα βρέφη τους με τρυφερότητα, τα απέρριπταν και τα χτυπούσαν!

Η θεωρία ανάπτυξης του δεσμού (John Bowlby, 1951) (1 από 2)

- Οι πρώτες έρευνες για τη μελέτη της ανάπτυξης του δεσμού στον άνθρωπο πραγματοποιήθηκαν από τον Βρετανό ψυχίατρο John Bowlby.
- Για να κατανοήσουμε την ανθρώπινη συμπεριφορά, πρέπει να αξιολογήσουμε το περιβάλλον μέσα στο οποίο κλήθηκε να προσαρμοστεί το ανθρώπινο είδος.
- Η ιστορία του ανθρώπινου είδους εξηγεί ότι τα παιδιά, προκειμένου να προστατευτούν από τους κινδύνους, ανέπτυξαν **συμπεριφορές προσκόλλησης**.
- Πρόκειται για χειρονομίες και επικοινωνιακά σήματα που προωθούν και διατηρούν κοντά στο παιδί αυτούς που το φροντίζουν



"John Bowlby", διαθέσιμο με άδεια
CC BY-SA 3.0

Η θεωρία ανάπτυξης του δεσμού (John Bowlby, 1951) (2 από 2)

- Η ανάπτυξη του δεσμού βασίζεται κυρίως στην γενετικά προκαθορισμένη ανάγκη του βρέφους να αισθάνεται ασφαλές και να αποφεύγει τους κινδύνους.
- Υπάρχει και στους ανθρώπους μια κρίσιμη περίοδος για την ανάπτυξη αυτού του δεσμού, η οποία καλύπτει την περίοδο από τη γέννηση μέχρι τα δύομισι έτη.
- Αυτός ο μοναδικός δεσμός ανάμεσα στο βρέφος και το άτομο που το φροντίζει είναι ποιοτικά διαφορετικός από τους δεσμούς που διαμορφώνει με άλλα άτομα και προσφέρει ένα είδος ασφαλούς οικογενειακής βάσης.

Οι 4 φάσεις ανάπτυξης του δεσμού

(1 από 3)

<p>Η φάση προ του δεσμού (γέννηση έως 6 εβδομάδες)</p>	<p>Τα βρέφη παραμένουν σε στενή επαφή με αυτούς που τα φροντίζουν και τους παρέχουν τροφή. Δεν φαίνεται να το συνειδητοποιούν αν τα φροντίζει κάποιος άγνωστος ούτε αναστατώνονται όταν μένουν μόνα μαζί του.</p>
<p>Η φάση του υπό διαμόρφωση δεσμού (6 εβδομάδες έως 6-8 μήνες)</p>	<p>Τα βρέφη αρχίζουν να ανταποκρίνονται διαφορετικά στα οικεία και στα άγνωστα πρόσωπα και να δείχνουν επιφυλακτικότητα όταν έρχονται σε επαφή με άγνωστους ανθρώπους.</p>

Οι 4 φάσεις ανάπτυξης του δεσμού

(2 από 3)

Η φάση του σαφούς δεσμού
(6-8 μήνες έως 18-24 μήνες)

Το παιδί εμφανίζει πλήρες άγχος αποχωρισμού, και αναστατώνεται φανερά όταν η μητέρα του ή το πρόσωπο που το φροντίζει φεύγει από το δωμάτιο.

- Στη φάση αυτή, η μητέρα γίνεται η **βάση ασφάλειας**, από την οποία το βρέφος εξορμά για τις εξερευνηήσεις του και στην οποία επιστρέφει κάθε τόσο για να ανανεώνει την επαφή.
- Για παράδειγμα, όταν τα παιδιά αυτής της ηλικίας βρίσκονται στην παιδική χαρά, ξεμακραίνουν από τη μητέρα τους αλλά συχνά την ψάχνουν με το βλέμμα ή επιστρέφουν για λίγο κοντά της και μετά ξαναφεύγουν.

Οι 4 φάσεις ανάπτυξης του δεσμού

(3 από 3)

<p>Η φάση των αμοιβαίων σχέσεων (18-24 μήνες και μετά)</p>	<p>Καθώς το παιδί κινείται όλο και περισσότερο μακριά από τη μητέρα του, το ζευγάρι δημιουργεί μια αμοιβαία σχέση, στην οποία μοιράζονται την ευθύνη για τη διατήρηση της ισορροπίας του συστήματος.</p> <p>Η φάση αυτή συμπίπτει με την εμφάνιση της ικανότητας για αναπαραστατική σκέψη.</p>
---	---

Η επίτευξη αυτής της σχέσης βοηθά το παιδί να διατηρεί συναισθήματα ασφάλειας στις όλο και πιο συχνές περιόδους αποχωρισμού από το πρόσωπο αυτό.

Η αξιολόγηση του δεσμού

Τι είδους συναλλαγές μεταξύ μητέρας και παιδιού παρέχουν την πιο αποτελεσματική βάση για την ανάπτυξη υγιών ανθρώπινων κοινωνικών συναλλαγών;



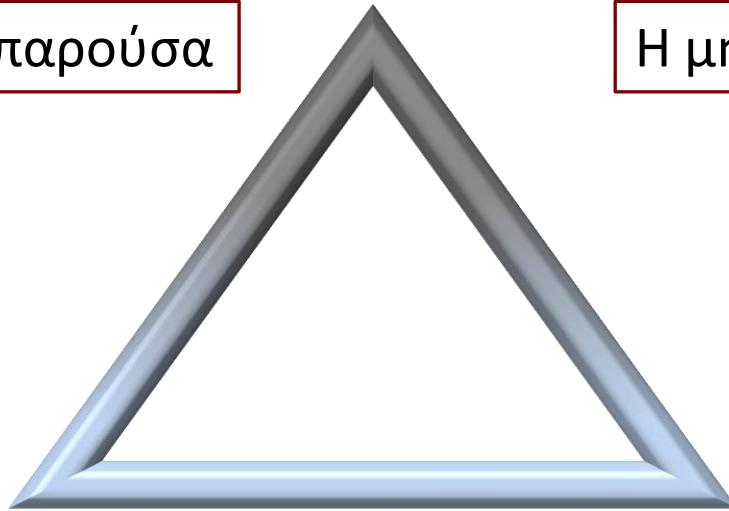
“Question Mark”, από [PublicDomainPictures](#)
διαθέσιμο ως κοινό κτήμα

Η συνθήκη με τον ξένο (Ainsworth, 1970)

- Η Ainsworth σχεδίασε μια διαδικασία για να εξετάσει την ασφάλεια της σχέσης μητέρας παιδιού ανάμεσα στο 1ο και το 2ο έτος.
- Συγκεκριμένα, μελέτησε πώς αντιδρά το βρέφος απέναντι σε κάποιο ξένο πρόσωπο στις εξής περιπτώσεις:

Η μητέρα είναι παρούσα

Η μητέρα φεύγει



Η μητέρα επιστρέφει μετά από σύντομη απουσία.

Η διαδικασία του πειράματος (1 από 3)

- Η μαμά και το παιδί μπαίνουν στο δωμάτιο και παίζουν με τα παιχνίδια που βρίσκονται εκεί ώστε να εξοικειωθεί το παιδί πριν ξεκινήσει η παρατήρηση.
- Η μαμά είναι παρούσα όταν μπαίνει μία άγνωστη κοπέλα, χαιρετά ήρεμα τη μητέρα και κάθεται σε μία καρέκλα.
- Ο ερευνητής καταγράφει τις αντιδράσεις του παιδιού κατά την επαφή του με ένα ξένο άτομο.
- Άγχος προς τον ξένο.

Η διαδικασία του πειράματος (2 από 3)

- Μετά από λίγο, η μαμά φεύγει και η άγνωστη κοπέλα ξεκινά να αλληλεπιδρά με το παιδί.
- Ο ερευνητής καταγράφει τη συμπεριφορά του παιδιού κατά την αποχώρηση της μητέρας του.
- Άγχος αποχωρισμού.
- Μετά από λίγο, η μαμά επιστρέφει.
- Ο ερευνητής καταγράφει τη συμπεριφορά του παιδιού κατά την επανένωση με τη μητέρα του.
- Φεύγουν και η μητέρα και η ξένη κοπέλα, και το βρέφος μένει μόνο του.
- Ο ερευνητής καταγράφει τη διαμαρτυρία του παιδιού όταν μένει μόνο του.

Η διαδικασία του πειράματος (3 από 3)

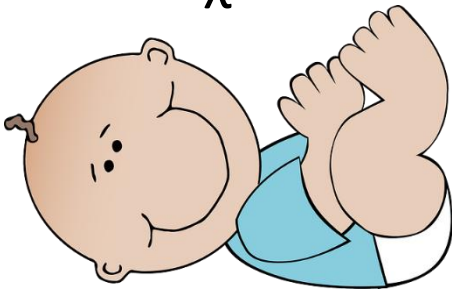
- Αντί να επιστρέψει η μητέρα, επιστρέφει η ξένη κοπέλα.
- Επιστρέφει η μητέρα και φεύγει η ξένη κοπέλα.

Τα είδη του δεσμού

Με βάση τις αντιδράσεις των βρεφών στη «συνθήκη με τον ξένο», η Ainsworth διέκρινε τρία είδη δεσμού.

1. Ασφαλής δεσμός (66%)

1. Το παιδί παίζει ευχάριστα με τα παιχνίδια στο δωμάτιο όταν η μητέρα είναι παρούσα και αντιδρά θετικά στο άγνωστο πρόσωπο.
2. Το παιδί αναστατώνεται εμφανώς όταν φεύγει η μητέρα του και δεν παρηγορείται από το άγνωστο πρόσωπο.
3. Το παιδί δείχνει εμφανώς τη χαρά του όταν η μητέρα επιστρέφει στο δωμάτιο, ηρεμεί και σύντομα ξαναρχίζει το παιχνίδι.

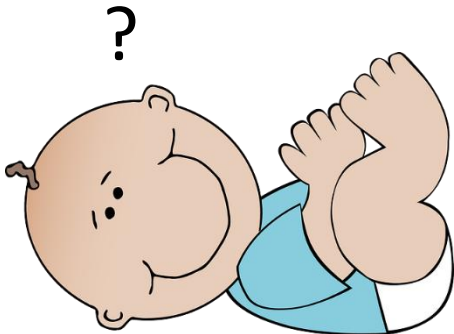


Σε εμπιστεύομαι. Μου έλειψες, αλλά τώρα που γύρισες είμαι εντάξει.

“baby”, από Nemo διαθέσιμο ως κοινό κτήμα

2. Δεσμός ανασφαλής / αποφυγής (23%)

1. Το παιδί αδιαφορεί για τη μητέρα του όσο είναι στο δωμάτιο.
2. Το παιδί μπορεί να κλάψει ή να μην κλάψει όταν η μητέρα του φύγει από το δωμάτιο.
3. Το παιδί μπορεί να παρηγορηθεί από το ξένο πρόσωπο.
4. Το παιδί μπορεί να απομακρυνθεί όταν η μητέρα του επιστρέψει στο δωμάτιο αντί να την πλησιάσει.



Δεν με ενδιαφέρει. Με άφησες πάλι.

3. Δεσμός ανασφαλής / αμφιθυμίας (12%)

1. Το παιδί μένει συνέχεια κοντά στη μητέρα του και εκδηλώνει άγχος απέναντι στο ξένο πρόσωπο ακόμη κι όταν η μητέρα του είναι παρούσα.
2. Το παιδί αναστατώνεται πολύ όταν φεύγει η μητέρα του αλλά δεν παρηγορείται με την επιστροφή της.
3. Το παιδί μπορεί να απλώνει τα χέρια στη μητέρα του για να το σηκώσει και μόλις βρεθεί στην αγκαλιά της μπορεί να παλεύει για να το ξαναφήσει κάτω.
4. Το παιδί δεν ξαναγουρίζει εύκολα στο παιχνίδι του μετά την επιστροφή της μητέρας του.



Δεν σε εμπιστεύομαι. Γιατί το κάνεις αυτό;

Αποδιοργανωμένος - αποπροσανατολισμένος δεσμός (5-10%)

Με βάση νεώτερα δεδομένα, εντοπίστηκε ένα ακόμη είδος δεσμού.

1. Το παιδί εμφανίζει ασταθή, αντιφατική και συγκεχυμένη συμπεριφορά.
2. Ίσως τρέξει στη μητέρα, μόλις αυτή επιστρέψει αλλά δεν την κοιτάζει.
3. Ίσως αρχικά δείξει ήρεμο και αμέσως μετά μπορεί να ξεσπάσει σε θυμωμένο κλάμα.

Οι αιτίες των διαφορών στα είδη του δεσμού

Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν το είδος του δεσμού που θα διαμορφωθεί ανάμεσα σε μία μητέρα και το παιδί της;



“Question Mark”, από [PublicDomainPictures](#)
διαθέσιμο ως κοινό κτήμα

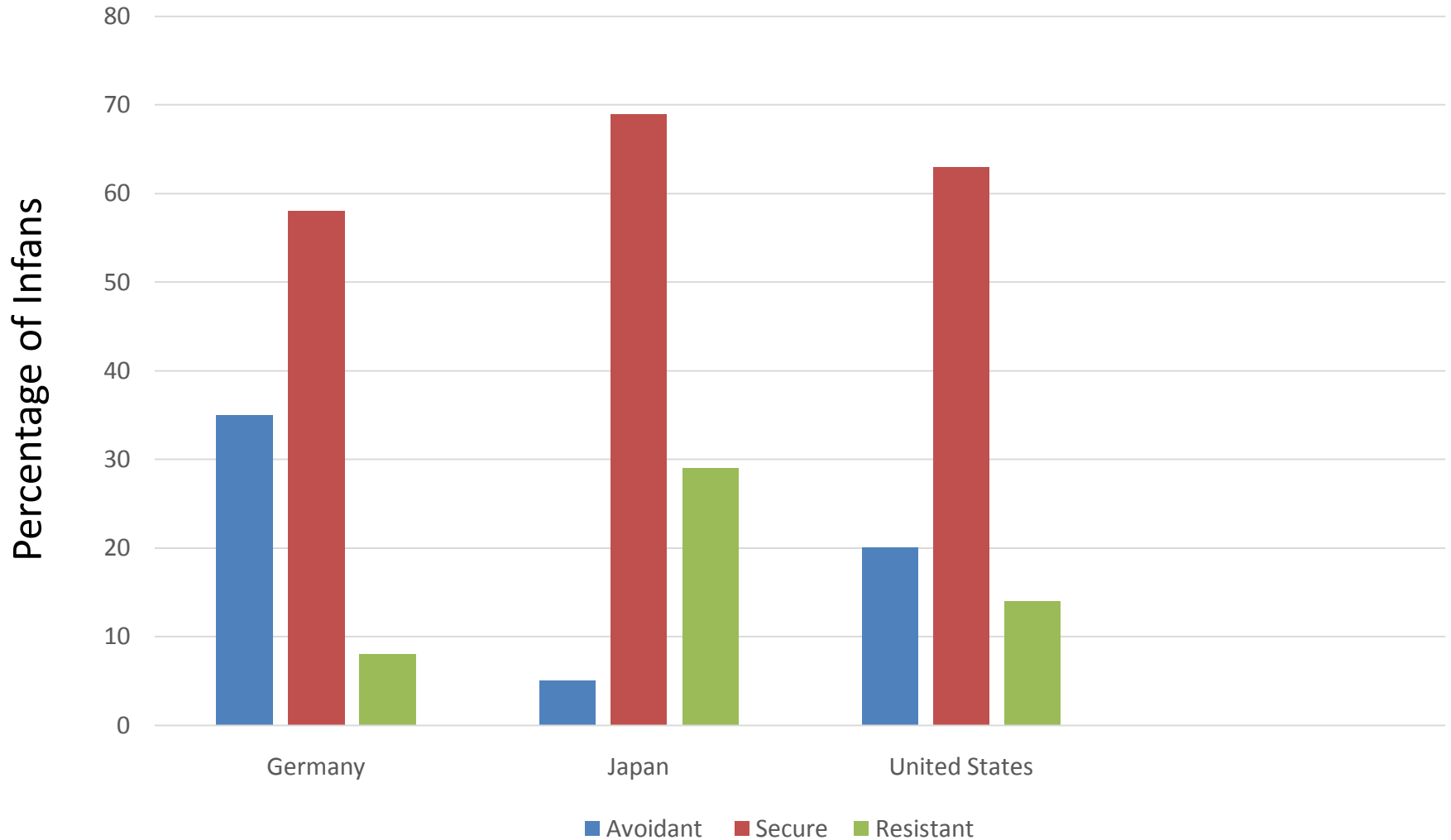
1. Η συμπεριφορά της μητέρας

1. Ο βαθμός ευαισθησίας της μητέρας στα μηνύματα του βρέφους, π.χ. κατάλληλη ανταπόκριση στο κλάμα στην ηλικία των 3 μηνών και στις ανάγκες του κατά τη διάρκεια του ταΐσματος
2. Η αφοσίωση της μητέρας στο βρέφος της
3. Η έκφραση θετικών συναισθημάτων της μητέρας προς το βρέφος της

2. Η ιδιοσυγκρασία του παιδιού (Thomas & Chess, 1956)

Εύκολα (40%)	Πρόκειται για τα βρέφη τα οποία προσαρμόζονται εύκολα σε νέες καταστάσεις και τα οποία δεν δημιουργούν ιδιαίτερες δυσκολίες ως προς τη φροντίδα τους.
Δύσκολα (10%)	Πρόκειται για τα βρέφη τα οποία είναι συχνά κακοδιάθετα και γκρινιάρικα και αντιδρούν αρνητικά σε νέα πρόσωπα και καταστάσεις.
Υποτονικά (15%)	Πρόκειται για τα βρέφη τα οποία είναι σχετικά παθητικά και αντιδρούν με παθητικούς ρυθμούς και ήπιο τρόπο σε νέες καταστάσεις.

3. Πολιτισμικές επιδράσεις (1 από 2)



3. Πολιτισμικές επιδράσεις (2 από 2)

Γερμανία	Βρέθηκε υψηλό ποσοστό παιδιών με δεσμό ανασφαλή / αποφυγής . Φαίνεται ότι οι Γερμανοί γονείς ακολουθούν μια πολιτισμική αξία που απαιτεί τη διατήρηση μιας σχετικά μεγάλης διαπροσωπικής απόστασης.
Ιαπωνία	Βρέθηκε υψηλό ποσοστό παιδιών με δεσμό ανασφαλή / αμφιθυμικό . Φαίνεται ότι οι παραδοσιακές Ιαπωνίδες μητέρες σπάνια αφήνουν τα παιδιά τους στη φροντίδα κάποιου άλλου και συμπεριφέρονται προς αυτά με τρόπους που προάγουν μια έντονη αίσθηση εξάρτησης.

Η σημασία του δεσμού για τις μεταγενέστερες σχέσεις (1 από 2)

Οι εμπειρίες του παιδιού στη διάρκεια της βρεφικής του ηλικίας καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το είδος και την ποιότητα των μελλοντικών του σχέσεων.



“[holding hands](#)”, από [Sh1ra](#) διαθέσιμο ως κοινό κτήμα

Η σημασία του δεσμού για τις μεταγενέστερες σχέσεις (2 από 2)

Bowlby	Η σχέση δεσμού μεταξύ μητέρας και παιδιού λειτουργεί ως ένα πρότυπο που τα παιδιά χρησιμοποιούν αργότερα ως οδηγό για τις σχέσεις τους με τους άλλους ανθρώπους.
Bretherton	Αν το πρότυπο αυτό είναι αποτελεσματικό, τα παιδιά αναμένεται να συνεχίσουν να το χρησιμοποιούν σε όλες τους τις σχέσεις. Αν όμως η εφαρμογή του οδηγήσει σε δυσκολίες, τότε ενδέχεται να αλλάξει ή να αντικατασταθεί.



“pair”, από [cherylholt](#) διαθέσιμο ως κοινό κτήμα



“sad couple”, από [Lesa Palmer](#) διαθέσιμο με άδεια [CC BY-NC-ND 2.0](#)

Παραδείγματα

- Η ασφαλής προσκόλληση μπορεί να αλλάξει αν υπάρξουν μεταγενέστερα αρνητικά βιώματα στα πλαίσια της οικογένειας.
- Αντίστοιχα, η ανασφαλής προσκόλληση μπορεί επίσης να αλλάξει ως αποτέλεσμα βελτίωσης της ποιότητας των μεταγενέστερων σχέσεων του ανθρώπου.
- Επίσης, σε περίπτωση ανασφαλούς προσκόλλησης, η ύπαρξη ενός άλλου ατόμου, όπως ένας τρυφερός παππούς ή δάσκαλος, μπορεί να αντισταθμίσει τις πρώιμες αρνητικές εμπειρίες.

Τέλος...

Η αγάπη διαμένει στους κήπους... Αν δεν υπάρξει κήπος, δεν υπάρχει και αγάπη... Κήποι είναι οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Και παρομοιάζω με κήπους τις σχέσεις των ανθρώπων, γιατί για να ευδοκιμήσουν χρειάζονται συνεχή φροντίδα. Αν δεν φροντίσεις έναν κήπο, θα ξεραθεί και θα μαραζώσει».

Harvey Keitel, σε συνέντευξη, Το Βήμα, 4 Ιουνίου 2000